

Tezy/zagadnienia do egzaminu *ex universa theologia*

KANON I NATCHNIENIE PISMA ŚWIĘTEGO

Jedno chrześcijaństwo a różne Pisma Święte. Geneza różnic między kanonami Biblii i ich następstwa.

Natchnienie Pisma Świętego a „mroczne karty Biblii”. Świątość i prawdziwość Pisma w kontekście jego problematycznych fragmentów.

BIBLIOGRAFIA

Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei Verbum* w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, 350–363;
 Benedykt XVI, Posynodalna adhortacja apostolska *Verbum Domini – o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła*, Kraków 2010;
 Papieska Komisja Biblijna, *Natchnienie i prawda Pisma Świętego. Słowo, które od Boga pochodzi i mówi o Bogu, aby zbawić świat*, Kielce 2014;
 Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, Poznań 1994;
 Paciorek, A., *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, Tarnów 2003;
 Brown, R. E., Collins R. F., *Kanon ksiąg świętych*, w: *Katolicki komentarz biblijny*, red. R. E. Brown, red. wyd. polskiego W. Chrostowski, Warszawa 2001, 1591-1619;
 Hanelt T., *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, Gniezno 1999;
 Sanecki, A., *Kanon biblijny w perspektywie historycznej, teologicznej i egzegetycznej*, Kraków 2008.

STARY TESTAMENT

Znaczenie teologiczne objawienia się Boga na Synaju (Wj 19 – Lb 10). Znaczenie teologiczne księgi Powtórzonego Prawa.

Znaczenie teologiczne „historii deuteronomistycznej” (Joz – Sdz – 1-2 Sm – 1-2 Krl). Znaczenie teologiczne „tradycji dawidowej” (1 Sm 16 – 2 Sm 24).

Znaczenie teologiczne profetyzmu epoki asyryjsko-babilońskiej (641-538 przed Chr.): Nahum, Habakuk, Sofoniasz, Jeremiasz, Ezechiel, Abdiasz, Deutero-Izajasz.

Struktura literacka i znaczenie teologiczne Księgi Psalmów.

BIBLIOGRAFIA

Gerhard von Rad, *Teologia Starego Testamentu*, Warszawa: IW Pax, 1986;
 Josef Schreiner, *Teologia Starego Testamentu*. Warszawa: IW Pax, 1999;
Katolicki Komentarz Biblijny, red. Raymond E. Brown, Joseph A. Fitzmyer, Roland E. Murphy, Warszawa: Vocatio, 2004²;
Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego, red. Wiliam R. Farmer, Warszawa: Verbinum, 2001²;
 Hugolin Langkammer, *Teologia Biblijna Starego i Nowego Testamentu*, Warszawa: Pallottinum, 2020²;
Nowy Słownik Teologii Biblijnej, red. Henryk Witczyk, Lublin, Kielce: Towarzystwo Naukowe KUL, Wydawnictwo Jedność, 2017.

NOWY TESTAMENT

Problem synoptyczny – jego historyczne i współczesne rozwiązania. Konsekwencje przyjętych założeń dla autorstwa i interpretacji ewangelii oraz rozumienia Jezusa.

Królestwo Boże (ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ) jako centralna treść przepowiadania Jezusa a współczesna teologia. Wyzwania, trudności i problemy w jego rozumieniu.

BIBLIOGRAFIA

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu;
 Paciorek A., *Ewangelie Synoptyczne: I Wprowadzenie ogólne*, Tarnów 2001;
 Bartnicki R., *Ewangelie Synoptyczne*, Warszawa 2003;
 Bednarz M., *Ewangelie Synoptyczne*, Tarnów 1996;
 Paciorek A., *Ewangelie Synoptyczne: II Ewangelia według św. Mateusza*, Tarnów 2002;
 Jankowski A., *Królestwo Boże w przypowieściach*, Kraków 2008.

Złożona rzeczywistość ewangelizacji pogan (na przykładzie 1Tes 1-3) NT 3

BIBLIOGRAFIA

Bednarz Michał, *Pierwszy i Drugi List do Tesaloniczan*, NKBNT 13, Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2007;
 Gnilka Joachim, *Teologia Nowego Testamentu*, tłumaczenie Wiesław Szymona, Kraków: wyd. M, 2002;
 Kasiłowski Piotr, „Za co dziękować? (1Tes 1-3)”, W *Pan moim światłem*, red. Waldemar Chrostowski, Warszawa: Vocatio 2000, 179-205.

Ważne aspekty rozmowy duchowej (na podstawie J 3, J 4) NT 4

BIBLIOGRAFIA

Mędała Stanisław, *Ewangelia według świętego Jana*, cz. 1-2. NKBNT IV/1-2, Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2010;
 Gnilka Joachim, *Teologia Nowego Testamentu*, tłumaczenie Wiesław Szymona, Kraków: wyd. M, 2002;

Kasiłowski Piotr, „Pobył Jezusa w Samarii (J 4,1-42)”, *Studia Bobolanum*, nr 2 (2016): 171-205;

Kasiłowski Piotr, „Rozmowa Jezusa z Nikodemem (J 3,1-21)”, *Studia Bobolanum*, 31, nr 1 (2020): 115-138.

RELIGIOLOGIA I TEOLOGIA FUNDAMENTALNA

Religia jako przejaw ontologicznej struktury ludzkiego istnienia – Mircea Eliade, Erich Fromm, Pierre Teilhard de Chardin. (*Homo capax Dei*). Religia w sensie przedmiotowym i podmiotowym.

Objawienie jako darowanie się Boga w Jezusie Chrystusie i Kościele.

Boska Tożsamość osoby Jezusa Chrystusa w świetle historii Jego życia.

Wiarygodność zmartwychwstania Jezusa Chrystusa w historii - zmartwychwstanie w doświadczeniu Apostołów i ich pierwsza interpretacja tych wydarzeń.

BIBLIOGRAFIA

Jan Paweł II, *Encyklika Fides et ratio*, Watykan 1998, nr 7-15;

Deklaracja Dominus Iesus o jedyności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa i Kościoła, Watykan 2000, nr 7.

Deklaracja dogmatyczna o Objawieniu Bożym. Sobór Watykański II;

Kulisz Józef, *Wprowadzenie do teologii fundamentalnej*, Kraków: Wydawnictwo WAM, 1995, 9- 39;

Kulisz Józef, *Wiara i kultura miejscem apologii chrześcijaństwa*, Warszawa: Rhetos, 2013;

Rusecki Marian, *Pan zmartwychwstał i żyje. Zarys teologii rezurekcyjnej*, Warszawa: PAX, 2006;

Rusecki Marian, *Traktat o Objawieniu*, Kraków: Wydawnictwo Księży Sercanów, 2007, 19-419; *Zmartwychwstanie dzisiaj*, Redakcja: Marek Skierkowski, Henryk Seweryniak, Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2009;

Historia-wiara-nauka. Źródła poznania Jezusa Chrystusa, Redakcja Przemysław Artemiuk, Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2018.

O BOGU W TRÓJCY JEDYNYM

Rozwój doktryny trynitarnej od samego początku był ściśle „związany z” i „zależny od” rozwoju doktryny chrystologicznej.

Herezjarchowie trynitarzni w głoszonych przez siebie doktrynach argumentowali na bazie Pisma Świętego oraz stawali w obronie monoteizmu biblijnego. Ich poglądy zostały przez Kościół uznane za nieortodoksyjne.

Relacyjna koncepcja Osoby Boskiej stanowi największy wkład św. Tomasza z Akwinu do teologii trynitarnej.

Yves Congar określił *Grundaxiom* Karla Rahnera jako najbardziej oryginalny wkład do współczesnej teologii trynitarnej. Aksjomat ten stanowi ważny punkt odniesienia we współczesnej dyskusji w obszarze teologii trynitarnej.

BIBLIOGRAFIA

Emery Gilles, „Traktat o Trójcy Świętej w *Summie teologii*”, w: *Święty Tomasz teolog. Wybór studiów*, Instytut Tomistyczny - Wydawnictwo Antyk, Warszawa-Kety 2005, 231-269;

Kubacki Zbigniew, „Herezje trynitarne wczoraj i dziś”, *Studia Bobolanum* 29 (2018) 2, 23-44;

Kubacki Zbigniew, „Trójca Święta – dyskusyjna teza Rahnera”, *Studia Bobolanum* 2 (2002), 53-73;

Paluch Michał, „Relacyjna koncepcja osoby boskiej według św. Tomasza z Akwinu”, *Studia Bobolanum* 3/ 2011, 41-52;

Trójca Święta, WAM, Kraków, 1997 (Tertulian, Św. Hipolit, „Wprowadzenie” H. Pietras).

Pietras Henryk, *Herezje*, Wydawnictwo WAM, Kraków, 2019, 27-40.

CHRYSTOLOGIA I SOTERIOLOGIA

Rozwój refleksji chrystologicznej w Nowym Testamencie.

Jezus Chrystus prawdziwy Bóg i prawdziwy człowiek w nauczaniu Kościoła.

Ludzka wiedza - świadomość Jezusa na temat swojego synostwa Bożego.

Problem niewiedzy, modlitwy, wiary, świętości i bezgrzeszności Jezusa.

Główne modele soteriologiczne w Nowym Testamencie i patrystyczne ujęcia zbawienia.

BIBLIOGRAFIA

Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Świadomość Jezusa o sobie samym i o swoim posłaniu (1985)*, w: J. Królikowski (red.), *Od Wiary do Teologii. Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969-1996*, Kraków 2000, 237- 250;

Gardocki D., *Metodologia chrystologii wyzwolenia i jej wkład w rozwój współczesnej chrystologii*, *Bobolanum* 10 (2) 1999, 413-428;

Gardocki D., *Solidarność i reprezentacja. Współczesne modele soteriologiczne*, *Studia Bobolanum* 2/1 (2002) 53-76;

Paluch M., *Traktat o zbawieniu*, t. 3, Biblioteka „Więzi”, Warszawa 2006;

Pietras H., *Początki teologii Kościoła*, WAM, Kraków 2000;
 Sesboüe B., Wolinski J., *Bóg zbawienia*, t. 1, M, Kraków 1999;
 Strzelczyk G., *Traktat o Jezusie Chrystusie*, t. 1, Biblioteka „Więzi”, Warszawa 2005.

PROTOLOGIA

Stworzenie ma swoje źródło w zbawczej woli Boga jako część Bożej *oikonomia*. Świadczy o tym zarówno naczulenie Biblii oraz Tradycja Kościoła: św. Ireneusz, Wyznanie wiary.

Bóg jako źródło całego bytu stworzonego jest „głębiej niż najtajniejsza głębia jego istoty” (św. Augustyn) – a mimo to nie jest ani jego częścią, ani tym bardziej nie utożsamia się z nim! Bóg jest transcendentny wobec świata, a jednocześnie jest w nim obecny i działający przez swą immanencję, bo „w Nim żyjemy, poruszamy się i jesteśmy” (Dz 17,28).

BIBLIOGRAFIA

Medard Kehl, *I widział Bóg, że to jest dobre. Teologia stworzenia*, tłum. Wiesław Szymona (Poznań: W drodze, 2008).

ESCHATOLOGIA

Współczesne dyskusje na temat nieśmiertelności duszy i stanu oddzielenia duszy od ciała po śmierci oraz reakcja Urzędu Nauczycielskiego Kościoła.

Argumenty za i przeciw nadziei powszechnego zbawienia. Próba absolutyzacji wolnej woli człowieka a dystansowanie się od twierdzenia nazwanego prawdą wiary, iż Bóg jest Sędzią sprawiedliwym, który za dobre wynagradza, a za złe karze. Kwestia rozumienia wieczności piekła.

BIBLIOGRAFIA

Benedykt XVI, Encyklika *Spe salvi* o nadziei chrześcijańskiej, Kraków 2007;
 Święta Kongregacja nauki wiary, *List do biskupów o niektórych zagadnieniach dotyczących eschatologii*, Rzym 1979 w:
https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19790517_escatologia_pl.html (dostęp: 30.05.2020)
 Danielewicz Z., *Traktat o rzeczywistości ostatecznej* w: „Dogmatyka”, t.6, E. Adamiak, A. Czaja, J. Majewski, Warszawa 2007, 289-549;
 Bartnik Cz., *Dogmatyka katolicka*, t.2, *Traktat XI. O rzeczach ostatecznych (Eschatologia)*, Lublin 2003, 799-923;
 Ratzinger J., *Śmierć i życie wieczne*, tłum. M. Węclawski, Warszawa 1986;
 Kijas Z. J., *Niebo w domu Ojca. Czyściec dla kogo. Piekło w oddaleniu*, Kraków 2010;

Hryniewicz W., *Nadzieja zbawienia dla wszystkich. Od eschatologii lęku do eschatologii nadziei*, Warszawa 1989;
Puste piekło? Spór wokół ks. Wacława Hryniewicza nadziei zbawienia dla wszystkich, red. J. Majewski, Warszawa 2000;
 Hryniewicz W., *Bóg wszystkim we wszystkich. Ku eschatologii bez dualizmu*, Warszawa 2005;
 Hryniewicz W., *Nadzieja grzesznych ludzi. Problem piekła we współczesnej filozofii religii*, Warszawa 2011.

MARIOLOGIA

Maryja jednocześnie jako zawsze Dziewica (*Aeiparthenos; semper Virgo*) i Bogurodzica (*Theotokos*). Unikalne powołanie i misja Maryi z Nazaretu jako Matki Boga.

Maryja bez zmyy pierworodnej Poczęta (*sine labe originali concepta*) a Jej Niepokalane Poczęcie i Wniebowzięcie. Kontrowersje wokół Jej współuczestnictwa w dziele zbawienia jako Współodkupicielki (*Co-Redemptrix*) i Współpośredniczki (*Co-Mediatrix*).

BIBLIOGRAFIA

Adamiak E., *Traktat o Maryi* w: „Dogmatyka”, t.2, E. Adamiak, A. Czaja, J. Majewski, Warszawa 2006, 15-287;
 Bartnik Cz., *Dogmatyka katolicka*, t.2, *Traktat VIII. O Maryi (Mariologia)*, Lublin 2003, 271-494;
 Bolewski J., *Nie bać się nieba. Maryjne intuicje – do myślenia*, Kraków 1994;
 Bolewski J., *Początek w Bogu. Jedność dziewiczego i niepokalanego poczęcia*, Warszawa 1998;
 Bolewski J., *Od-nowa z Maryją*, Kraków 2000;
 Torrell J. P., *Dziewica Maryja w wierze katolickiej*, tłum. M. Szewc-Osiecka, Poznań 2013;
 Laurentin R., *Matka Pana. Krótki traktat teologii maryjnej. Wydanie integralne*, tłum. Z. Proczek, Warszawa 1989;
 Martelet B., *Maryja z Nazaretu. Ta, która uwierzyła*, tłum. G. Kosowska, Kraków 1995;
 Potterie I. de la, *Maryja w tajemnicy przymierza*, tłum. A. Tronina, Warszawa 2000.

ŁASKA BOŻA I CNOTY TEOLOGALNE

Chociaż według św. Augustyna nieochrzczone dzieci szły do piekła (*massa damnata*), a w swoim rozumieniu wolności człowieka w relacji do Boga ocierał się on o predestynacjonizm, nazywany został jednak „Doktorem łaski”, gdyż zwalczał Pelagiusza i pelagianizm.

Wspólna deklaracja w sprawie nauki o usprawiedliwieniu (1999) podpisana przez Kościół katolicki i Światową Federację Luterzańską naznaczyła milowy krok w dialogu katolicko-luterzańskim w kluczowej kwestii, która stała się przyczyną rozłamu w Kościele Zachodnim.

Teoria „natury czystej” (*natura pura*) została wprowadzona do teologii katolickiej celem obrony bezinteresowności łaski Bożej. Jej neoscholastyczne ujęcie spotkało się z żywą krytyką dwóch wielkich teologów katolickich Henri de Lubaca i Karla Rahnera.

BIBLIOGRAFIA

Greshake Gisbert, *Wprowadzenie do nauki o łasce*, WAM, Kraków 2005;
 Napiórkowski Clestyn S., *Bóg łaskawy*, Warszawa 2001;
 Oko Dariusz, *Łaska i wolność*, WAM, Kraków 1997;
 Pietras Henryk, *Herezje*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2019, 107-114;
 Historia dogmatów pod redakcją Bernarda Sesboüé SJ, t. 3, *Człowiek i jego zbawienie*, Wydawnictwo M, Kraków 2001, 233-354.

EKLEZJOLOGIA

„Kościół Chrystusowy trwa w (*subsistit in*) Kościele katolickim” (KK 8) a konieczność Kościoła do zbawienia w świetle słów św. Cypriana z Kartaginy „poza Kościołem nie ma zbawienia” (*Salus extra Ecclesiam non est*).

Blaski i cienie nauczania o znaczącej roli kolegalności biskupów oraz samego biskupa w strukturze hierarchicznej Kościoła w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II i innych dokumentów posoborowych.

Kościół hierarchiczny a Kościół charyzmatyczny. Współczesne tendencje pentekostalizacji w Kościele katolickim: zagrożenie czy szansa na duchowy rozwój?

BIBLIOGRAFIA

Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, Poznań 2002, 104-166;
 Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, Poznań 2002, 236-258;
 Kongregacja Nauki Wiary, List *Iuvenescit Ecclesia* do Biskupów Kościoła katolickiego na temat relacji między darami hierarchicznymi a charyzmatycznymi dla życia i misji Kościoła, Rzym 2016 w: <https://episkopat.pl/relacja-miedzy-darami-hierarchicznymi-a-charyzmatycznymi-list-kongregacji-nauki-wiary/> (dostęp: 30.05.2020);
Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006;
 Czaja A., *Traktat o Kościele* w: „Dogmatyka”, t.2, E. Adamiak, A. Czaja, J. Majewski, Warszawa 2006, 289-543;

- Bartnik Cz., *Dogmatyka katolicka*, t.2, *Traktat VII. O Kościele (Eklezjologia)*, Lublin 2003, 7-267;
- Neuner P. (red.), *Eklezjologia – Nauka o Kościele* w: W. Beinert (red.), *Podręcznik teologii dogmatycznej*, t. VII, Kraków 1999, 207-506;
- Congar Y., *Prawdziwa i fałszywa reforma w Kościele*, tłum. A. Ziernicki, Kraków 2001;
- Wąsek D., *Nowa wizja zarządzania Kościołem*, Kraków 2014;
- Strzelczyk G., *Kościół a charyzmaty. Teoria, praktyka, kontrowersje*, Katowice 2013.

SAKRAMENTOLOGIA OGÓLNA

Sakrament jako „widzialne słowo” (*verbum visibile*) (św. Augustyn). Współzależność Słowa i sakramentu a katolicka polemika z Reformacją oraz współczesne nauczanie Kościoła katolickiego odnośnie do tej kwestii.

Nauczanie o ustanowieniu sakramentów przez Chrystusa za pośrednictwem Apostołów i Kościoła (św. Bonawentura) a nauczanie o ustanowieniu sakramentów przez samego Chrystusa (św. Tomasz z Akwinu). Ustanowienie sakramentów w teologii Wspólnot kościelnych wyrosłych z Reformacji.

BIBLIOGRAFIA

- Sobór Trydencki, *Dekret o sakramentach*, Wstęp i Kanony o sakramentach w: „Dokumenty Soborów Powszechnych”, A. Baron, H. Pietras, t. IV, Kraków 2005, 356-361;
- Obrona Wyznania Augsburskiego*, artykuł XIII *O liczbie i o korzystaniu z sakramentów* w: *Księgi Wyznaniowe Kościoła Luterskiego*, Bielsko-Biała 1999, 234 i 261-264.
- Błaza M., Kowalczyk D., *Traktat o sakramentach* w: „Dogmatyka”, t.5, Warszawa 2007, 215-288;
- Bartnik Cz., *Dogmatyka katolicka*, t.2, Lublin 2003, 587-667;
- Koch G., *Sakramentologia. Zbawienie przez sakramenty*, Kraków 1999, 15-134;
- Testa B., *Sakramenty Kościoła*, Poznań 1998, 15-109;
- Napiórkowski C., *Z Chrystusem w znakach. Zarys sakramentologii ogólnej*, Niepokalanów 1995, 15-91;
- Schneider Th., *Znaki bliskości Boga. Zarys sakramentologii*, Wrocław 1995, 7-68;
- Pierskała R., *Nauczanie Soboru Watykańskiego II: liturgia słowa Bożego i liturgia eucharystyczna – jedno misterium* w: „Słowo Boże w liturgii i życiu Kościoła”, red. A. Żądło, Katowice 2006, 67-84;
- Błaza M., *Słowo Boże, ikona, sakrament*, „Studia Bobolanum” 2:2012, 13-28.

SAKRAMENTY CHRZEŚCIJAŃSKIEGO WTajemniczenia

Różnorodność modeli inicjacji chrześcijańskiej od starożytności do czasów współczesnych. Dwa współczesne modele wtajemniczenia chrześcijańskiego w

Kościołe katolickim: model linearny i model „doświadczenia eucharystycznego” (Henri Bourgeois) – ich zalety i wady.

Argumenty za i przeciw udzielaniu sakramentu chrztu niemowlętom i dzieciom oraz sakramentu bierzmowania młodzieży i dorosłym w Kościele łacińskim. Porównanie z praktyką udzielania chrztu i bierzmowania w katolickich Kościołach wschodnich.

Chrystus jest obecny na wiele sposobów w swoim Kościele, a „zwłaszcza pod postaciami eucharystycznymi” (KL 7; KKK 1373). Katolickie nauczanie o sposobie obecności Chrystusa w sakramencie Eucharystii oraz jego konsekwencje dogmatyczne i pastoralne.

BIBLIOGRAFIA

- Blaza M., Kowalczyk D., *Traktat o sakramentach* w: „Dogmatyka”, t.5, Warszawa 2007, 290-376;
- Bartnik Cz., *Dogmatyka katolicka*, t.2, Lublin 2003, 667-729;
- Koch G., *Sakramentologia. Zbawienie przez sakramenty*, Kraków 1999, 135-241;
- Testa B., *Sakramenty Kościoła*, Poznań 1998, 110-222;
- Schneider Th., *Znaki bliskości Boga. Zarys sakramentologii*, Wrocław 1995, 69-200;
- Ratzinger, *Sakrament i misterium. Teologia liturgii*, tłum. A. Głos, Kraków 2011;
- Bourgeois H., Michel M., *Bierzmowanie*, Warszawa 1991;
- Mokrzycki B., *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, Warszawa 1983.
- Laurentin R., *Jezus Chrystus prawdziwie obecny*, Kraków 1998;
- Blaza M., *Pluralizm modeli inicjacji chrześcijańskiej w Kościele pierwotnym* w: „Przekroczyć próg Kościoła”, Tydzień Eklezjologiczny 2005, Lublin 2005, 21-47.

SAKRAMENTY UZDROWIENIA

Historyczne etapy sprawowania sakramentu pokuty i próba ich oceny z dogmatycznego punktu widzenia. Współczesne wyzwania związane ze sprawowaniem sakramentu pokuty w świetle teologii dogmatycznej i praktyki pastoralnej.

Współczesny model linearny inicjacji eschatologicznej a wcześniejszy model, w którym sakrament namaszczenia chorych (*unctio infirmorum*) był rozumiany jako ostatnie namaszczenie (*unctio extrema*) – porównanie oraz ukazanie ich zalet i wad.

BIBLIOGRAFIA

- Blaza M., Kowalczyk D., *Traktat o sakramentach* w: „Dogmatyka”, t.5, Warszawa 2007, 376-433;
- Bartnik Cz., *Dogmatyka katolicka*, t.2, Lublin 2003, 730-759;
- Stefański J., *Sakrament chorych w dziejach i życiu Kościoła*, Gniezno 2000;
- Koch G., *Sakramentologia. Zbawienie przez sakramenty*, Kraków 1999, 243-298;

Testa B., *Sakramenty Kościoła*, Poznań 1998, 223-285;
 Schneider Th., *Znaki bliskości Boga. Zarys sakramentologii*, Wrocław 1995, 201-258;
Sztuka spowiadania. Poradnik, red. J. Augustyn, Kraków 2012;
 Stefański J., *Sakrament chorych w dziejach i życiu Kościoła*, Gniezno 2000;
 Mokrzycki B., *Kościół w oczyszczeniu*, Warszawa 1986;
Grzech i nawrócenie a sakrament pokuty, Z. Perz (red.), Warszawa 1999.

SAKRAMENTY SŁUŻĄCE KOMUNII I POSŁANIU WIERNYCH

Argumenty za i przeciw udzielania sakramentu święceń wyłącznie mężczyznom. Stanowisko Urzędu Nauczycielskiego Kościoła w tej sprawie, ranga tego orzeczenia oraz możliwość jego zmiany.

Nierozzerwalność małżeństwa sakramentalnego i małżeństwa naturalnego. Władza rozwiązywania małżeństw ważnie zawartych. Problem możliwości dopuszczania rozwodników do sakramentów z dogmatycznego, moralnego i duszpasterskiego punktu widzenia.

BIBLIOGRAFIA

Papież Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Amoris letitia*, Kraków 2016;
 Blaza M., Kowalczyk D., *Traktat o sakramentach w: „Dogmatyka”, t.5, Warszawa 2007, 433-499; 507-508;*
 Bartnik Cz., *Dogmatyka katolicka*, t.2, Lublin 2003, 759-795;
 Koch G., *Sakramentologia. Zbawienie przez sakramenty*, Kraków 1999, 299-364;
 Testa B., *Sakramenty Kościoła*, Poznań 1998, 286-371;
 Schneider Th., *Znaki bliskości Boga. Zarys sakramentologii*, Wrocław 1995, 259-332;
 Majewski J., *Kobieta za ołtarzem? w: tenże, Teologia na rozdrożach*, Kraków 2005, s.66-93;
 Greshake G., *Być kapłanem dzisiaj*, tłum. W. Szymona, Poznań 2010;
Sakramentalność małżeństwa, Kijas Z.J., Krzywda J. (red.), Kraków 2002;
 Blaza M, *Dyskusja na temat hermeneutyki ciągłości w kwestii dopuszczenia rozwodników do Komunii św. w Kościele katolickim w ostatnim stuleciu*, „Studia Bobolanum” 30 3:2019, s.5-26.

TEOLOGIA MORALNA FUNDAMENTALNA

Zwrot antropologiczny a rozumienie tego, czym jest teologia moralna fundamentalna. Ochrona i promocja godności człowieka jako cel orzeczeń Urzędu Nauczycielskiego Kościoła dotyczących normatywności teologii moralnej i jej relacji do innych nauk oraz roli Pisma Świętego i jego interpretowania.

Urząd Nauczycielski Kościoła o relacji antropologii do teologii moralnej; kwestia stosowania „brzytwy Hume’a” w tej teologii. Antropologia biblijna i antropologie

zawarte w orzeczeniach Urzędu Nauczycielskiego Kościoła jako kryterium oceniania innych antropologii.

***Prawo moralne naturalne* jako podstawa nierelatywistycznej *hamartiologii* w wypowiedziach Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Kwestia przydatności pojęć, jakimi są *opcja fundamentalna* i *źródła moralności*, dla opisanego procesu dialogicznego *uświęcania ludzkiej egzystencji* i przeszkód w jego przebiegu.**

Kategorie ekologiczne w nauce moralnej Kościoła (ekologiczne: *sumienie, grzech, nawrócenie, cnoty*) jako przejawy jej rozwoju. Stałość *norm* fundujących naukę moralną Kościoła w *kwestii ekologicznej* oraz ciągłość jego nauczania i rola *wzorów osobowych*.

BIBLIOGRAFIA

- Franciszek, Encyklika *Laudato si'* W trosce o wspólny dom (Rzym, 24.05.2015);
 Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor* o niektórych podstawowych problemach nauczania moralnego Kościoła (Rzym, 06.08.1993);
Katechizm Kościoła Katolickiego, numery 353-421 i Część trzecia – Życie w Chrystusie;
 Derdziuk Andrzej OFMCap., *Teologia moralna w służbie Kościoła*, Wydaw. KUL, Lublin 2010: *Część Pierwsza - Spotkanie z Trójjedynym Bogiem jako fundament teologii moralnej*, s. 23-198;
 Jeżyna Krzysztof, Janusz Nagórny (red.), *Jan Paweł II - Encyklopedia nauczania moralnego*, Polskie Wyd. Encyklopedyczne, Radom 2005;
 Pinckaers Servais Théodore OP, *Źródła moralności chrześcijańskiej. Jej metoda, treść, historia*, przeł. A. Kuryś, W drodze, Poznań 1994;
 Tomaszewski Maciej SJ, *Wprowadzenie w studium teologii moralnej fundamentalnej. Materiały pomocnicze*, Wydawnictwo Naukowe Collegium Bobolanum, Warszawa 2018;
 Kosmol Piotr, *Potrzeba antropologii w teologii moralnej*, w: Piotr Morciniec (red.), *Ocalić obraz człowieka. Antropologiczne podstawy moralności*, Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2003, s. 39-51;
 Sadowski Ryszard F., *Filozoficzny spór o rolę chrześcijaństwa w kwestii ekologicznej*. Warszawa: Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego, 2015;
 Ślipko Tadeusz SJ, Andrzej Zwoliński, *Rozdroża ekologii*, Wydawnictwo WAM, Kraków 1999: *Rozdział II. Ekologiczne nauczanie Papieży*, s. 19-54.

TEOLOGIA MORALNA BIOMEDYCZNA I BIOEKOLOGICZNA

Tradycja chrześcijańska przywiązuje wielką wagę do ochrony życia ludzkiego i całej biosfery. W tym kontekście coraz ważniejszy i pilniejszy staje się dialog w obronie zagrożonego życia, prowadzony przez teologię, nauki przyrodnicze, humanistyczne i społeczne.

Obecna praktyka biomedyczna rodzi nowe i liczne pytania etyczno-moralne, dotyczące sztucznych ingerencji w życie człowieka od momentu poczęcia aż do naturalnej śmierci. W związku z tym Urząd Nauczycielski Kościoła, odpowiadając na nowe wyzwania biomedyczne, formułuje odpowiednie wskazania normatywne.

Ekologia integralna, będąca odpowiedzią na kryzys ekologiczny i moralny współczesnego człowieka, stanowi wezwanie dla chrześcijan do budowania sprawiedliwej relacji z Bogiem, z innymi ludźmi (w tym z przyszłymi pokoleniami) i ze stworzeniem.

BIBLIOGRAFIA

- Jan Paweł II, *Encyklika »Evangelium vitae«*, Rzym 1995;
 Franciszek, *Encyklika »Laudato si'«*, Rzym 2015;
 Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja »Quaestio de abortu procurato«*, Rzym 1974;
 Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja »Iura et bona«*, Rzym 1980;
 Kongregacja Nauki Wiary, *Instrukcja »Dignitas personae«*, Rzym 2008;
 Schockenhoff Eberhard, *Etyka życia. Podstawy i nowe wyzwania*, tłumaczenie Konrad Glombik, Opole: Wydawnictwo Wydziału Teologicznego UO, 2014, 207-576;
 Filipowicz Artur, Paweł Dudzik, „Bioteologia. Przedwstępna identyfikacja i klasyfikacja statusu epistemologicznego”, *Studia Bobolanum* 29, nr 3 (2018): 145-166;
 Głowacki Julian, „Eutanazja – problem życia a nie śmierci”, *Teologia i Człowiek*, nr 18 (2011): 173-212;
 Kraj Tomasz, „Wokół dyskusji na temat zapłodnienia »in vitro«”, *Teologia i Moralność*, nr 4 (2008): 107-118.

TEOLOGIA MORALNA LUDZKIEJ PŁCIOWOŚCI

Rozumienie płciowości ludzkiej uległo pogłębieniu w Piśmie Świętym i Tradycji Kościoła. W wypowiedziach *Magisterium Ecclesiae* obserwuje się kontynuację i dyskontynuację nauczania na temat ludzkiej płciowości.

Rewolucja seksualna po II wojnie światowej zakwestionowała wiele elementów klasycznej etyki seksualnej. Nie idealizując zbyt wiele przeszłości, a także nie zamykając się na dialog z dzisiejszym światem Urząd Nauczycielski Kościoła formułuje wskazania moralne, dotyczące zachowań seksualnych w małżeństwie.

Nieprawidłowe formy realizacji popędu seksualnego prowadzą do depersonalizacji płciowości, seksualności i „chybienia partnera”. Urząd Nauczycielski Kościoła dokonuje pogłębionej refleksji na ten temat oraz ustala odpowiednie normy moralne, afirmujące właściwą aktualizację popędu seksualnego.

BIBLIOGRAFIA

- Paweł VI, *Encyklika »Humanae Vitae«*, Watykan 1968;
 Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska »Familiaris Consortio«*, Rzym 1981;

- Franciszek, *Adhortacja apostolska »Amoris Laetitia«*, Rzym 2016;
 Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja »Persona humana«*, Rzym 1975;
 Kongregacja Nauki Wiary, *List do biskupów kościoła katolickiego o duszpasterstwie osób homoseksualnych »Homosexualitatis problema«*, Rzym 1986;
 Papieska Rada ds. Rodziny, *Ludzka płciowość: prawda i znaczenie. Wskazania dla wychowania w rodzinie*, Watykan 1995;
 Bołoz Wojciech, *Etyka seksualna. Podstawy antropologiczne*, Warszawa, Wydawnictwo UKSW, 2003;
 Piegsa Joachim, *Człowiek – istota moralna*, T 3. tłumaczenie Rajmund Bigdon, Gerard Wenzel, Opole: Wydawnictwo Wydziału Teologicznego UO, 2000, 227-293;
 Błaza Marek, „Dyskusja na temat hermeneutyki ciągłości w kwestii dopuszczenia rozwodników do Komunii św. w Kościele katolickim w ostatnim stuleciu”, *Studia Bobolanum* 30, nr 3 (2019): 5-26;
 Bolewski Jacek, „Wyzywająca miłość. Teolog o homoseksualizmie”, *Więź* 588, nr 10 (2007): 69-81.

KATOLICKA NAUKA SPOŁECZNA

Rzeczywistość stworzenia z perspektywy nauczania społecznego Kościoła: człowiek, rodzina, wspólnota, naród, rodzina ludzka.

BIBLIOGRAFIA

- Beyer Gerald J., red., Karol Wojtyła, *Katolicka etyka społeczna*, KUL: Lublin, 2018, 73-89, 285-406;
 Kowalczyk Stanisław, *Elementy społecznej nauki Kościoła*, Norbertinum: Lublin, 2017, 23-62;
 DOCAT *Co robić? Nauka społeczna Kościoła*, Święty Paweł: Częstochowa, 2016, 16-31, 60-73, 84-89;
 Papieska Rada Iustitia et Pax, *Kompendium katolickiej nauki społecznej Kościoła*, Jedność: Kielce, 2005, 15-38, 71-106;
 Bełch Kazimierz, *Katolicka nauka społeczna – podręcznik dla studentów teologii i nauk społecznych*, Jedność: Kielce: 2007, 154-158;
 Borutka Tadeusz, Jan Mazur, Andrzej Zwoliński, *Katolicka nauka społeczna*, Paulinianum: Jasna Góra, 2004, 39-50.

Troska Kościoła o społeczeństwo w perspektywie przemian społecznych. Zasady katolickiej nauki społecznej jako odpowiedź Kościoła na zagrożenia społeczne. Wskazania do właściwego rozumienia zjawisk społecznych i do rozwoju społecznego.

BIBLIOGRAFIA

- Beyer Gerald J., red., Karol Wojtyła, *Katolicka etyka społeczna*, KUL: Lublin, 2018, 39-72, 90-144, 360-368;

Kowalczyk Stanisław, *Elementy społecznej nauki Kościoła*, Norbertinum: Lublin, 2017, 7-22;
 DOCAT *Co robić? Nauka społeczna Kościoła*, Święty Paweł: Częstochowa, 2016, 34-35, 38-39, 92-113;
 Papieska Rada Iustitia et Pax, *Kompendium katolickiej nauki społecznej Kościoła*, Jedność: Kielce, 2005, 107-142;
 Bełch Kazimierz, *Katolicka nauka społeczna – podręcznik dla studentów teologii i nauk społecznych*, Jedność: Kielce: 2007, 13-153, 159-186;
 Borutka Tadeusz, Jan Mazur, Andrzej Zwoliński, *Katolicka nauka społeczna*, Paulinianum: Jasna Góra, 2004, 11-23, 30-38, 51-180;
 Majka Józef, *Katolicka nauka społeczna*, Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej: Rzym, 1986.

Chrześcijanin jako człowiek posłany do świata. Społeczne zaangażowanie Kościoła we współczesnym świecie.

BIBLIOGRAFIA

Beyer Gerald J., red., Karol Wojtyła, *Katolicka etyka społeczna*, KUL: Lublin, 2018, 145-270;
 Kowalczyk Stanisław, *Elementy społecznej nauki Kościoła*, Norbertinum: Lublin, 2017, 109-118;
 DOCAT *Co robić? Nauka społeczna Kościoła*, Święty Paweł: Częstochowa, 2016, 36-37, 40-57, 116-301;
 Mazur Jan, *Afirmacja dobra wspólnego – Katolicka nauka społeczna propozycją dla polityki*, Adam Marszałek: Toruń, 2015;
 Franciszek, Encyklika *Laudato si* w trosce o wspólny dom, 2015, WAM: Kraków, 2015.
 YOUCAT *Katechizm Kościoła katolickiego dla młodych*, Święty Paweł: Częstochowa, 2011, 180-254;
 Papieska Rada Iustitia et Pax, *Kompendium katolickiej nauki społecznej Kościoła*, Jedność: Kielce, 2005, 39-70, 143-386;
 Bełch Kazimierz, *Katolicka nauka społeczna – podręcznik dla studentów teologii i nauk społecznych*, Jedność: Kielce: 2007, 187-368;
 Borutka Tadeusz, Jan Mazur, Andrzej Zwoliński, *Katolicka nauka społeczna*, Paulinianum: Jasna Góra, 2004, 24-29, 197-303;
 Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Christifideles laici* o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie, 1988, Księgarnia Archidiecezjalna: Wrocław, 2017.

LITURGIKA

Od „Mediator Dei” Piusa XII przez soborową „Konstytucję o liturgii” do „Katechizmu Kościoła katolickiego”. Jak rozwijało się współczesne rozumienie liturgii Kościoła?

Rok liturgiczny celebracją misterium paschalnego Chrystusa w oparciu o dokumenty Kościoła i przykłady z liturgii. Rozumienie anamnezy w liturgii.

Niedziela – pierwszy i najstarszy dzień świąteczny chrześcijan. Teologiczne treści niedzieli (wg *Dies Domini* Jana Pawła II) a współczesne problemy związane ze świętowaniem Dnia Pańskiego.

BIBLIOGRAFIA

- Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*, 04.12.1963;
 Pius XII, Encyklika o świętej liturgii *Mediator Dei et hominum*, 20.11.1947;
 Jan Paweł II, List apostolski *Dies Domini* o świętowaniu niedzieli, 1998;
 Katechizm Kościoła katolickiego, nry 1066-1112, 1135-1209;
 Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza, 1969;
 Nadolski B., Liturgika, t. 1, Liturgika fundamentalna, wyd. 2, Poznań 2014, (wyd. 1, 1989);
 Nadolski B., Liturgika, t. 2, Liturgia i czas, wyd. 2, Poznań 2013, (wyd. 1, 1991);
 Nadolski B., Wprowadzenie do liturgii, WAM, Kraków 2004;
 Czerwik S., Wprowadzenie do Konstytucji o liturgii w: Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje, Poznań 2002, s. 25-47;
 Szczepaniec S., Co to jest liturgia?, Zeszyty formacji liturgicznej 1, Kraków 2006.

PATROLOGIA

Rozwój rozumienia grzechu Adama od judeochrześcijan do Augustyna.

***Ordo clericorum* w starożytnym Kościele.**

BIBLIOGRAFIA

- Ireneusz z Lyonu, *Wykład nauki Apostolskiej*, tłum. W. Myszor, ŻMT 7, Wydawnictwo WAM: Kraków 1977;
 H. Pietras, *Dzień stworzenia – dzień zbawienia. Uwagi na marginesie Ireneusza Adversus Haereses V, 23, 2 oraz syryjskiej Groty skarbów*, E-Patrologos 1 (2015) z. 4, 69-78;
 V. Grossi, B. Sesboüé, „Grzech pierwotny i grzech początków” w: Vittorio Grossi *et al.*, *Człowiek i jego zbawienie*, Kraków 2001, roz. 3-4, 131-231;
Chrzest jako sakrament kapłaństwa – „Kościół Pierworodnych”, [w:] Katechumenat i inicjacja chrześcijańska w Kościele starożytnym, red. F. Drączkowski i inni, Polyhymnia, Lublin 2011, 9-20;
Klerykalizacja kapłaństwa w Kościele starożytnym, czyli przyczynek do historii języka religijnego, w: *Sympozja Kazimierskie VI*, pod red. Bożeny Wronikowskiej i Daniela Próchniaka, TN KUL 2008, 111-116;
 D. Kasprzak, „Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa”, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 63, 2 (2010) 101-125;
 D. Kasprzak, „Kapłaństwo w starożytności chrześcijańskiej (I-VII w.) - zarys zagadnienia”, *Polonia Sacra* 13 (31), 25/69 (2009) 23-37.

TEOLOGIA RELIGII

Soborowa Deklaracja *Nostra Aetate* określana jest jako punkt zwrotny w podejściu Kościoła katolickiego do religii niechrześcijańskich i dialogu międzyreligijnego. Naznaczyła ona nauczanie Magisterium Kościoła ostatnich dekad.

***Ekskluzywizm, inkluzywizm i pluralizm* to trzy zasadnicze paradygmaty, wedle których ująć można chrześcijańskie teologie religii. Zasadnicza dyskusja we współczesnej teologii katolickiej toczy się między ostatnimi dwoma.**

BIBLIOGRAFIA

Sobór Watykański II, Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra aetate*;
Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio* (1990);
Kongregacja Nauki Wiary, Deklaracja *Dominus Iesus* (2000);
Kubacki Zbigniew, *Wprowadzenie do teologii religii*, Wydawnictwo Naukowe Collegium Bobolanum, Warszawa 2019.

TEOLOGIA DUCHOWOŚCI

Duchowość miłosierdzia jako styl chrześcijańskiego życia, które będąc owocem osobistego spotkania z Jezusem Chrystusem (Obliczem Miłosierdzia Ojca) otwiera człowieka na przebaczenie i pojednanie oraz kształtuje autentyczne ludzkie więzi.

BIBLIOGRAFIA

Chmielewski M., *Duchowość Miłosierdzia. Mały katechizm*, Wydawnictwo „Polyhymnia, Lublin 2017, 43-75;
Kasiłowski P., *Miłosierdzie w Nowym Testamencie*, Studia Bobolanum 1 (2016), 29-41;
Kotowski T., *Źródło miłosierdzia jest w nas*, Studia Bobolanum 1 (2016), 43-59.

Teologia nawrócenia chrześcijańskiego w kontekście duchowego rozwoju człowieka i powszechnego powołania do świętości na właściwej sobie drodze życia.

BIBLIOGRAFIA

Gogoła J. W., *Teologia komunii z Bogiem. Synteza teologii duchowości*, Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków 2012, 115-118. 134-140;
Sowiński B. J., *Osobowość a nawrócenie. Psychologiczno-pastoralna analiza osobowości nawróconych członków zakonów i grup religijnych*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań 2010, 59-94;
Słomkowski A., *Teologia życia duchowego*, APOSTOLICUM, Ząbki 2000, 105-118.

Mistyka ignacjańska jako szukanie i znajdowanie Boga we wszystkich rzeczach w osobistym doświadczeniu Ignacego Loyoli i na drodze *Ćwiczeń duchowych*.

BIBLIOGRAFIA

- Bolewski J., *Zająć się ogniem. Odkrywanie duchowości ignacjańskiej*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2001, 29-69;
- Kotlewski T., *Z sercem hojnym rozpalonym miłością. O mistyce ignacjańskiej*, Warszawa: Wydawnictwo RHETOS, 2005, 125-264;
- Królikowski W., *Duchowy rozwój. Dynamika Ćwiczeń duchowych św. Ignacego Loyoli*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2011, 151-169.

TEOLOGIA EKUMENICZNA

Urząd Biskupa Rzymu jako istotny problem w dialogu Kościoła katolickiego z innymi Kościołami i Wspólnotami kościelnymi. Próba interpretacji apelu skierowanego do wszystkich Wspólnot chrześcijańskich przez św. Jana Pawła II w encyklice *Ut unum sint*, nr 95.

Współdziałanie w rzeczach świętych (*communicatio in sacris*) z katolickiego punktu widzenia. W poszukiwaniu wzajemnego uznania sakramentów, zwłaszcza chrztu, Eucharystii i święceń między Kościołem katolickim a innymi Kościołami i Wspólnotami kościelnymi.

BIBLIOGRAFIA

- Jan Paweł II, Encyklika o działalności ekumenicznej *Ut unum sint*, Częstochowa 1995;
- Międzynarodowa Komisja Mieszana do Dialogu Teologicznego między Kościołem rzymskokatolickim a Kościołem prawosławnym, *Eklezjologiczne i kanoniczne konsekwencje sakramentalnej natury Kościoła. Communio, soborowość i autorytet*, Rawenna, 13 X 2007, „Symposium” Rok XVI 2012, nr 1(22), s. 117-132;
- Chrzest, Eucharystia, Posługiwanie duchowne. Dokument z Limy 1982. Tekst i komentarze*, Lublin 2012;
- Przekop E., *Rzym-Konstantynopol na drogach podziału i pojednania*, Olsztyn 1986;
- Napiórkowski S. C., *Modele jedności w: „Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu”*, red. W. Hryniewicz, J. S. Gajek, S. J. Koza, Lublin 1996, str. 479-503;
- Blaza M., *Jak wierzysz? Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej w dialogu katolicko-prawosławnym*, Kraków 2005;
- Blaza M., *Kościół w stanie epiklezy*, Kraków 2018, 470-472; 599-612;
- Blaza M., *W poszukiwaniu wzajemnego uznania Eucharystii i święceń*, „Przegląd Powszechny” 3/967, marzec 2002, 289-302;
- Blaza M., *Czy Kościołowi katolickiemu nie jest już potrzebny patriarcha Zachodu? Eklezjologiczno-ekumeniczna refleksja w kontekście usunięcia tytułu patriarchy Zachodu w Roczniku Papieskim (Annuario Pontificio) 2006*, „Studia Bobolanum” 2:2006, s. 5-74;
- Blaza M., *Sakramenty w Kościołach wschodnich*, „Studia Bobolanum” 3:2016, s. 5-27.

KONIEC